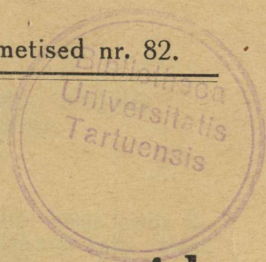

A - 11853

Jõgeva Sordikasvanduse toimetised nr. 82.

Heinaseemneseigusid

põllule, niidule,
karjamaale ja murule.

JAAN METS

Jõgeva Sordikasvanduse kirjastus 1937.

Äratrükk Põllumehe-Kalender-Käsiraamatust 1937.

i 30074790

E. K.-Ü. „Postimehe“ trükk, Tartus 1937.

Heinaseemnesegused põllule, niidule, karjamaale ja murule.

Põllule.

Põllumaad, kus teravili ja kartul hästi korda läheb, on kõige kohasem kasutada põlluheina kaks aastat. Seevastu aga madalamatel äärtel, eriti nn. porimaadel, mitu aastat. Mitmeaastase kasutusega segudes tuleb võtta kaheaastase omast suurem timutimäär, asendades timutiga osa ristikut, või veel parem, suurendades timutihulka ilma ristikute normi vähendamata. Mitu aastat kasutatavas segus on enamasti otstarbekohane asendada põllu huumuserikkamas ehk porisemas osas kogu timut või suurem osa sellest päris-aruheina või keraheina. Kõvakskuivavatel savikinkudel sobib timutit asendada keraheina. Kerahein ja päris-aruhein on karjatomiseks palju kohasemad kui timut. Keraheinarikas, mitu aastat kasutatav segu on tõhus abinõu põlluumbrohu vastu.

Asendamisel tuleb võtta 1 kg (= kilogramm) punase ristiku asemel $\frac{1}{2}$ kg, 1 kg rootsi ristiku as. 1 kg timutit; 1 kg timuti as. $2\frac{1}{2}$ —3 kg aruheina või 2 kg keraheina. Segus ei tohi timut olla ülekaalus teiste kõrreliste üle, ta ei lase neid siis esimestel aastatel peaaegu üldse esile tulla.

Alljärgnevalt segude näiteid kilodes hektaarile. Klambrites on antud kõige väiksemad määrad mida võiks kasutada ainult õige kõrge külviväärtusega seemne juures, ja siis ka ainult varajase külvi korral. (Lühendite seletus lõpul.)

Keskmisele põllumaale: pun. r. 13 (10), rootsi r. 5 (4), tim. 5 (4). Kui timuti ja pun. r. seemne hulgas on märgatavalt rootsi r. seemet, või kui endal on küllaldaselt pun. r. seemet: pun. r. 20 (15), tim. 5 (4). Viimane on sobiv ka parematele põllumuldadele.

Niiskele külmale mullale, ka igasugustele kehvematele muldadele: pun. r. 7 (6), rootsi r. 8 (7), timut 5 (4). Mitmeaastase kasutamise korral suurendada timuti osa.

Niiskele huumuserikkale mullale: 5 kg timuti as. 14—15 kg aruheina.

Kõvakskuivavale savimullale: pun. r. 20 (15), keraheina 9. — Kerahein läheb korda ka iga-sugustel teistel põllumuldadel. —

Kaks viimast segu sobivad ka mitmeaastaseks kasutuseks. 2. ja 3. kasutamisaastal võib võtta aruheinast või keraheinast seemet.

Headel kohedatel, kuid kuiva all kannatavatel põllumuldadel võib timuti as. võtta segusse ka 20 kg prants. raiheina. Põlluheina-segu kõrrelistest on see kõige põuakindlam. Kuna temaga seemendamine tuleb kallis, siis tuleks alguses külvata väiksem lapp ja võtta sealt ristiku kadumise järel seemet. — Ristiku osas sobib põua all kannatavatel kohedamatel muldadel asendada osa pun. rist. humallutserniga, tihedamatel nõiahambaga, vahetades kilo kilo vastu. Humallutserni saab korjata väetatud karjamaadelt Põhja-Eestis, prants. raih. ja nõiahamm. võib vähesel määral saada Jõgeva Sordikasvanduse heintaimede osakonnalt.

Niidule.

Seemnelt kõige odavama ja esimestel aastatel ka saagirohke segu annab timut ja rootsi r., kui tim. on tundavas ülekaalus. Kõige paremini läheb timut korda hästikõdunenud madalsoomullal. Siin on timuti-niidul rahuldav seis umb. 5 a., komposti andmisel paar aastat kauem. Timuti-rootsi r. segu võiks eeskätt soovitada veel mitte täitsa puhtaks haritud maale, ka otse pärast ümberküündi, samuti vesiheina ehk linnurobu seemet täis läinud madalsoomullale. Timuti vähe madalavõitu söödaväärtust piimakarja söödana tuleks parandada varajasema niiduga. Seemnemäär oleks: rootsi r. — 3—4, tim. 10—13, kattevilja alla külvates 1½ korda rohkem. Kevadel katteviljata külvates annab sügiseks hea heinasaagi.

Karjatamiseks on timuti-ädal vähe kohane. Karjatamiseks kohandada saab asendades 2—3 kg timutit 4—6 kg aasnurmikuga (või pun. aruheinaga). Aasnurmik (ja pun. aruh.) jääb segusse ainult siis, kui külvata ilma katteviljata (pealiskiljata), ja seda rohke-mal määral, mida varem ja mida sagedamini mehein-aorast üle niidame (mitte aga madalalt niita!). — Timuti, aasnurmiku (või pun. aruh.) ja ristiku segu annab esimestel aastatel puht-niidutüüpi, 5—6 aastast peale aga puht-karjamaatüüpi heinakoostise.

Timuti ülekaaluga segust saab puhtamatelt kohtadelt võtta esimestel aastatel ka seemet.

Madalsool ja huumuserikkal liival korralikult kuivendatud asendis sobib timuti ülekaaluga segule hulka võtta paar kg ohtetut luset, niiskematel kohtadel paar kg rebasesaba. Viimased asendavad timuti selle kadumisel. Tim., oht. luse ja rebasesaba kannatavad ka veel augusti teise poole külvi.

Kõik need võrdl. odavad segud on kasutamisväärtuselt ühe külgsed. Parema heina ja karjatamiseks kõlbliku ädala annavad järgnevad segud, mis tulevad külvata ilma katteviljata.

Lühiajalise ja püsiniidu vahepealse heinakoostise annab huumuserikkal rõskel mullal (ka soomullal) segu: rootsi r. 3—5, tim. 4—5, aruh. 9—13, aasn. 5—6. Hea kordamineku puhul kujuneb sellest püsiv koosseis.

Mineraalmaale sobib järgm., peaaegu täitsa püsiniidu iseloomuga segu: rootsi r. 3½—5, valge r. 2—3, tim. 3—4, aruh. 4—6, kerah. 2½—4, aasn. 5—6.

Kindlamalt püsiva heinakoostise saame suurendades seemnehulka ja lisades niiskematele muldadele ka rebasesaba. — Saame püsiniidu segud:

Soomullale ja huumuserikkale liivale, keskm. niiskuses: rootsi r. 4—5, tim. 5—6, aruh. 12—15, aasn. 7—9, rebases. 2—3. Tugevamalt kuivend. muldadel võtta umb. 4 kg kerah., asendades 1 kg aruh. $\frac{2}{3}$ kg keraheinaga. Viimane on tugevaimalt läbilööv hein liiva- ja huumuse-segusel uhtmullal keskmises ja kuivemas asendis. Viimases aga ka ohtetu luse (seemet läheb 1½ korda rohkem kui keraheinale). Märjapoolne m., kus aasn. enam ei sobi: rootsi r. 4—5, tim. 3—4, aruh. 14—16, rebases. 3—4, paelrohtu 3, beckmanniat 5—6.

Mineraalmaale keskm. niiskuses, kergemal mullal: rootsi r. 3—4, valge r. 2, tim. 5—6, aruh. 5—6, kerah. 6—7, aasn. 6, rebases. 2. Raske- mal: pun. r. 2, rootsi r. 3, valge r. 2, tim. 3—4, aruh. 8—9, kerah. 7—8, aasn. 6—7. Niiskel raskel minerr.-m.: rootsi r. 4—5, tim. 4—5, aruh. 18—20, rebases. 4—5.

Viimastel aastatel ma ei võtnud segudesse hilisnurmikut (soonurmikut). Põhjuseks oli seemne liig kõrge hind ja seemneturul ainsana liikuva Jõgeva 184-da vähem sobivus soomuldadele kui alles paljundusele võetud

463-da. Kuna viimast nüüd juba osta saab, siis võib timuti asendamiseks, eriti vaheldusniidu segudes, mida niidetakse 2 korda aastas, soovitada ka hilisnurmikut (nr. 463). 1 kg timuti asemel tuleb võtta 1½ kg hilisnurmikut, mitte aga vähem kui 3 kg ha kohta.

Pealekülviks vanale kamarale, pärast äestamist, sobivad eelkõige rootsi r. ja timut, võttes kumbagi, kui hea seeme, à 6 kg ha-le. Savi- ja savikatel muldadel läheb hästi korda ka punane ristik. Niidu liiva- ja kruusaseljandikkudele sobivad pealekülviks eriti nõiahammas (5—6 kg) ja kerahein (8—14 kg).

Karjamaale.

Väärtuslikumaks heintaimeks karjamaal on aasnurmik. Eelmiste kalendrite segudes olime sunnitud tema seemet õige vähesel määral hulka võtma kodumaa seemne vähesuse ja selle kõrge hinna tõttu. Kuna kodumaaaline seemnekasvatuse nüüd jälle on laienemas ja ka seemne hind 1936. a. alanen, suurendasin alljärgnevat segudes jällegi aasnurmiku seemnemäärasid, ja nimelt punase aruheina kulul. — Hilisematel seemneostjatel saab siiski raske olema kodumaist aasnurmikut saada. Neil tuleb aasnurmikut asendada punase aruheinaga (võimalikult ainult osaliselt), võttes kilo kilo vastu. Juuli lõpu külvideks võib juba saada ka uudset seemet, kui omal on seemnepõld või kui seemnekasvatajatelt ajalt ette tellitud. — Aasnurmiku asendamiseks karjamaasegudes ei kõlba hilisnurmik (soonurmik) või haril. nurmik üldse mitte. — Kuna aasnurmik on kõige pikaldasema algarenemisega liik meie segudes ja kuna teda ka tänavustesse segudesse pole võetud tugeval määral, siis võib ta küllaldaselt maksvusele pääseda ainult katteviljata külvis ja heinaorase üleniitmise korral, niipea kui timut ja teised kiireltarenevad liigid teda kipuvad lämamatama.

Niiskemas asendis, eriti huumuserikkal mullal, on soovitatav lisada 1—3 kg aasrebaseaba või sellega vastavalt asendada timutit ja pärisaruheina (1 kg timuti vastu 2 kg, 1 kg pärisaruheina vastu 2/3 kg rebasesaba).

Niiskepoolsele mullale (mitte aga nii märg, et loomad auklikuks sõtkuvad): Huumuserikkale (ka madalsoon): valge r. 5—6, tim. 4—6, aruh. 12—14, aasn. 7—8, pun. aruh. 5—6. — Huumusekehvale

kergele mullale: rootsi r. 3—4 (või punast 4—6), valge r. 3—4, tim. 5—6, kerah. 3—4, aasn. 8—9, pun. aruh. 4—5. — Huumusekehvale rasketele m.: rootsi r. 3—5, valge r. 3—5, tim. 4—6, kerah. 4—5, aruh. 4—5, aasn. 7—8, pun. aruh. 5—6.

Keskm. niiskusega m.: Huumuserikkale (ka soo): valge r. 5—6, tim. 3—5, aruh. 10—12, aasn. 9—11, pun. aruh. 3—4. — Huumusekehvale kergele m.: rootsi r. 2—3, valge r. 5—6, tim. 3—4, kerah. 6—7, aasn. 8—9, pun. aruh. 4—5. — Huumusekehvale rasketele m.: pun. r. 4—5, rootsi r. 2—3, valge r. 2—3, tim. 3—4, kerah. 8—10, aasn. 7—8, pun. aruh. 5—6.

Kuivale miner. m.: Kergele: pun. r. 3—4 (või rootsi r. 2—3), valge r. 4—6, tim. 3—4, kerah. 9—11, aasn. 7—8, pun. aruh. 4—5. — Rasketele: pun. r. 3—5, valge r. 5—7, tim. 3—4, kerah. 10—12, aasn. 7—8, pun. aruh. 5—6.

Murule.

Murukülvi puhul tuleb hoiduda valmissegude ostmise eest. Need sisaldavad peale sobivate liikide ka rohkesti täitsa ebakohaseid, osalt ka umbrohulisi kõrrelisi. — Nägusaim ja kiireima algarenemisega ning tallamist kannatav muruhein — inglise raihein — on meie kliimas väga talvetundlik. Teda võib külida ainult väga väikestele lappidele, kus sage-dane uuendamine ei tee raskusi, ja kohtadele, kus ei teki jäätust ja millistel hilja sügisel ei tallata. Seemet läheb 600—1000 g aarile (= 100 ruutmeetrit). Savikatel ja huumuserikastel muldadel, vähetallatavatel kohtadel, võib võtta pooleks pärisaruheinaga, mille lehevärv on sama kui inglise raiheinal, ainult et leht on palju laiem. Inglise raiheina kadumise järel asub tühikutele umbrohi ja külitutega üldse mitte kokkusobiv harilik nurmik, seetõttu tuleb talvitumise järel teha järelkülve. Kergematele, mitte väga kuivadale muldadele võib külida inglise raiheina (150—300 g) segus punase aruheinaga (250—400 g). Nende liikide lehtede värvus on suhteliselt lähedane.

Ainsateks püsivateks muruheinteks on meie oludes: mitmesugustel muldadel — aasnurmik ja võsundiline punane aruhein; mittetegusatel muldadel — harilik kastehein (eriti saviliiva-

del ja liivsavidel); kõige toiteainetevaesemal mullal — lambaaruhein ja puhmikuline punane aruhein (eriti liivadel ja kruusadel); kuivadel, kuid viljakatel muldadel, samuti ka vähe varjatud kohtadel mitmesugustel muldadel, asendis, kus ei teki jäätust ja kus peal ei tallata — kerahein. Viimane ei moodusta aga madalat tihedat muru, vaid kõrge, jämedalehelise. Oma lehekujult, kasvulaadilt või värvuselt ei sobi teiste siin mainitutega kokku kerahein ja harilik kastehein (viimane teataval määral salunurmikuga). Sobivas asendis need liigid annavad ka üksikult puhta muru (minu senistel kogemustel vähemalt 8 aastat). Varjulistele kohtadele, eriti vähe kruusakatel muldadel, sobib salunurmik (paljundusel ainult Jõgeva Sordikasvanduses).

Nägusamaid mitmeaastase kestusega murusid annavad sagedase niidu korral aasnurmik ja punane aruhein puhaskülvis. Aasnurmik igasugustel ja punane aruhein parematel muldadel püsib puhaskülvis puhtana aga ainult mõned vähesed aastad. Pikemalt nad püsivad segukülvis (kumbagi umb. 250—300 g aarile, pun. aruheinast võsundiline vorm). Lehevärvused ja lehekujud ei sobi päris hästi kokku, kuid ühtlases segus ja madalal hoitud kamaras see vaevalt paistab silma. Külida hästi puhtale mullale, võimalikult juuli lõpul või augusti algul. — Lambaaruhein ja puhmikuline pun. aruhein sobivad väga hästi kokku. Nende täiskülvi norm on 400—600—800 g aarile. Sobivaim külviaeg — nagu eelmistel. — Harilikku kasteheina läheb 300—500 g, keraheina 500—750 g, salunurmikut 400—600—800 g. Viimast on sobivam külida segus aasnurmikuga (parematel) või ka haril. kasteheinaga (halvematel muldadel).

Lühendid tähendavad: r. = ristik, pun. = punane, tim. = timut, aruh. = päris-aruhein, pun. aruh. = punane aruhein, kerah. = kerahein, aasn. = aasnurmik, rebases. = aas-rebasesaba, as. = asemel, a. = aasta.

A 1937/82

11853

i 30074790